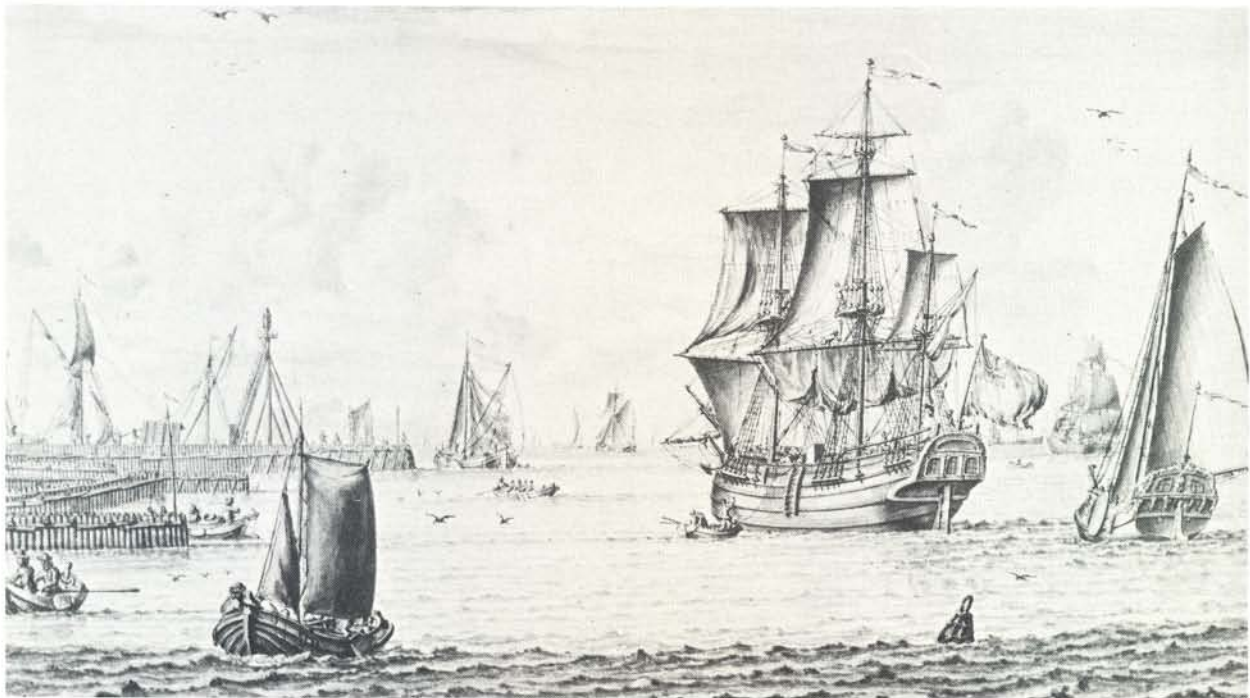

Twée Friese spiegeljachten

S. TEN HOEVE

Pieter Idserdts Portier (1698-1781). Gewassen pen- en penseeltekening, voorstellende een Engels koolschip voor de haven van Lemmer en rechts op de voorgrond een spiegeljacht.

Fries Museum Foto: O. Steinfort

In de tweede helft van de 17de eeuw nam het zeilen voor ontspanning een grote vlucht. Dat zal wel in verband gestaan hebben met de beëindiging van de 80-jarige oorlog. Er kwamen ruimere mogelijkheden voor luxe en vermaak 1). Voor het spelevaren werd doorgaans gebruik gemaakt van spiegeljachten. Dikwijls worden deze jachten beschouwd als een mengvorm van boeiers en statenjachten. Ze hadden de lijnen van een boeier, waren voorzien van boeierzwaarden en hadden ook een boeiertuig. Achter de mast bevonden zich evenals bij de boeier een roef en een stuurkuip, in Friesland 'bollestâl' genoemd. Achter de stuurkuip hadden de meeste jachten evenwel, in afwijking van boeiers, een paviljoen, zoals dat bij statenjachten voorkwam. De rechte spiegel was rijk met snijwerk voorzien en er bevonden zich ook glasruiten in als lichtscheppingen voor het inwendige van het paviljoen. Naar de vorm van het achterschip werd voor de vaartuigen naast de benaming spiegeljacht ook wel die van paviljoenjacht gebruikt 2).

Het spiegel- of paviljoenjacht lijkt mij niet onmiddellijk uit boeier en statenjacht te zijn voortgekomen. Veel oude afbeeldingen laten zien, dat er nog een andere (en oudere) tussenvorm bestond: het jacht met wel een roef en een stuurkuip, maar zonder paviljoen. Het had een lage gesloten achterplecht, waarover het helmhout draaide. De plecht was wel toegankelijk door deurtjes, maar had geen lichtscheppingen. De spiegel was lager en eenvoudiger van vorm dan bij een paviljoenjacht, maar kon wel rijk met beeldhouwwerk versierd zijn. Dit type jacht is ongetwijfeld ontstaan uit het hekjacht, dat aan de hoge oplo-

pende achterzijde een open, met snijwerk versierde, hekvormige afsluiting had.

Spiegeljachten in Friesland

Jammer genoeg bestaat er geen schilderij of tekening van de vermaarde zeilwedstrijd, die in 1777 bij Oude Schouw gehouden werd ter gelegenheid van een bezoek van stadhouder Willem V en prinses Wilhelmina aan Friesland. Er bleef een zilveren medaille bewaard met aan de voorzijde een waarschijnlijk reeds van te voren vervaardigde uitbeelding van het zeilfestijn. Het merkwaardige daarvan is, dat jachten met een rond achterschip zijn afgebeeld, terwijl op de keerzijde van de medaille sprake is van 'eene Zeijl Parthij met Spiegeljachten' 3). De verslagen van de wedstrijd verschaffen ons geen duidelijkheid meer over de aard van de vaartuigen, die aan de wedstrijd deelna-

men, zodat we wel nooit met zekerheid zullen kunnen zeggen, of de 37 deelnemers een spiegeljachten bezaten 4).

Verschillende oude topografische afbeeldingen maken ons duidelijk, dat er in Friesland wel degelijk spiegeljachten gevaren hebben. Het Fries Scheepvaart Museum bezit een schilderij, dat kan worden toegeschreven aan de glasschilder Ype Staak (1717-1808), die het omstreeks 1750 moet hebben vervaardigd. Het stelt een gezicht voor op de Hoogendster Pijp of Waterpoort te Sneek voor het nu als Waterpoort bekende

Ype Ulbes Staak (1717-1808), toeschrijving. Olieverfschilderij op paneel, voorstellende enige beurtschepen en een spiegeljacht in de Kolk voor de Hoogendster Pijp of Waterpoort te Sneek omstreeks 1750. Fries Scheepvaart Museum (bruikleen van de gemeente Sneek)

Jan Bulthuis (1750-1801). Gewassen pen- en penseeltekening uit 1786, voorstellende een gezicht op het dorp Grouw met op de voorgrond een spiegeljacht. Fries Museum Foto: O. Steinfort

gebouw zeilt een spiegeljacht van het eenvoudige type zonder paviljoen. In het bekende plaatwerk *Vaderlandsche Gezichten* van omstreeks 1790 stelt een van de gravures naar een tekening uit 1786 van Jan Bulthuis (1750-1801) een gezicht op Grouw voor. Op de voorgrond zeilt een groot spiegeljacht met paviljoen 5).

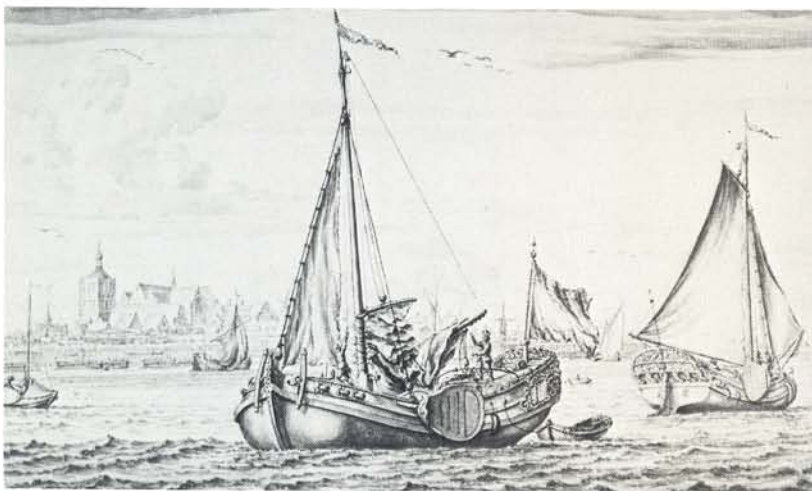
Pieter Idserdts Portier (1698-1781), de bekende topografische tekenaar, die bij het vastleggen van stads- en dorpsgezichten er zo duidelijk blijk van gaf een grote voorliefde voor schepen te hebben, liet ons de meeste afbeeldingen van Friese spiegeljachten na. Ze zijn te vinden in de topografische afdeling van het prentenkabinet van het Fries Museum te Leeuwarden. Op een tekening van circa 1770, voorstellend een Engels koolschip voor de haven van Lemmer, is rechts op de voorgrond een spiegeljacht met paviljoen afgebeeld. Een andere tekening van de Zijlroede te Lemmer geeft in volle glorie een spiegeljacht weer, dat blijkens een eigenhandig bijschrift van Pieter Idserdts in eigendom toebehoorde aan jonker S.H.R. Roorda van Eijsinga te Joure. Op een tekening met een gezicht op Workum komen op de voorgrond volgens aantekening van de kunstenaar een Enkhuizer en een Fries jacht voor. Het Friese jacht rechts op het tweede plan vertoont veel gelijkenis met het hiervoor genoemde jacht van jonker Van Eijsin-

Pieter Idserdts Portier (1698-1781). Gewassen pen- en penseeltekening, voorstellende het spiegeljacht van jonker

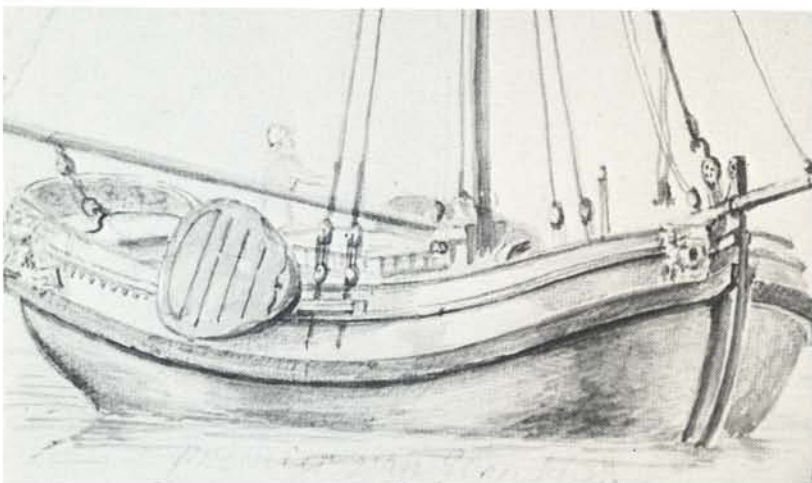
S.H.R. Roorda van Eijsinga in de Zijlroede bij Lemmer. Fries Museum Foto: O. Steinfort

Pieter Idserdts Portier (1698-1781). Gewassen pen- en penseeltekening, voorstellende een Enkhuizer en een Fries jacht op de Zuiderzee voor Workum. Fries Museum Foto: O. Steinfort

Pieter Idserdts Portier (1698-1781), toeschrijving. Blad uit een schetsboek, voorstellende een spiegeljacht, waaronder is geschreven 'de premier van Workum'. Fries Museum Foto: O. Steinfort

ga. Dat doet ook het spiegeljacht, dat door Pieter Idserdts omstreeks 1750 getekend werd in de Geeuw voor IJlst. 'Een Vries Binne jagt en een Hoekje IJlst' heeft de kunstenaar er bij geschreven.

Het Fries Museum bezit een anoniem schetsboekje uit de 18e eeuw. Het bevat 47 bladzijden met landschappen, zeegezichten, tekeningen van details van gebouwen, scheep-

pen en scheepsdelen, bouwwerken buiten de Dongjumer poort te Franeker, etc. Qua stijl van het tekenwerk en qua onderwerp van de schetsen is het boekje ongetwijfeld toe te schrijven aan Pieter Idserdts. Ik vond er een tekening in van de romp van een spiegeljacht, waaronder vaag te lezen is 'de premier van Workum'. Dit moet duiden op de presiderende burgemeester, tevens vertegenwoordiger van de stadhouder en in de tijd dat Pieter Idserdts tekende, was dit een Sloterdijk. Frederik van Sloterdijk was het tot 1755 en zijn zoon Herman met onderbrekingen van 1755 tot 1779. Ongetwijfeld is op de schets het jacht van een van hen afgebeeld.

In 1977 verwierf het Fries Scheepvaart Museum een schetsblad met de afbeelding van een spiegel- of paviljoenjacht. Op de keerzijde van het blad bevindt zich een gezicht op Lemmer.

De aantekening 'Sneek 14/8'82' in de linker benedenhoek van het blad rechtvaardigt de veronderstelling dat het schip zich in verband met Sneker Hardzeildag in de stad bevond. Het hoeft geen Friese eigenaar gehad te hebben.

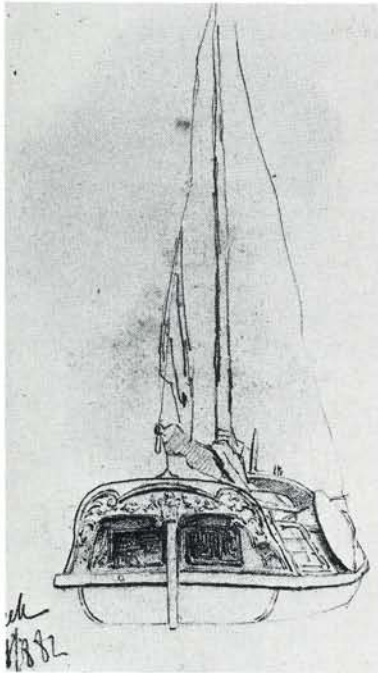
Archivalia

Vorig jaar maakte de heer Ph.H.Breuker te Bozum, medewerker van de Fryske Akademy, mij opmerkzaam op een compleet bestek voor de bouw van een spiegeljacht. Met een aantal bijlagen bevindt het zich in een verzameling ongenummerde stukken betreffende de familie Ockinga in het Gemeente-archief van Leeuwarden.

Toen het plan ontstond om het bestek en de bijlagen uit te geven, was de heer S.J. van der Meer te Leeuwarden, ambtenaar bij de Pro-

Anonymus, 14 augustus 1882. Schetsblad met de afbeelding van een in Sneek afgemeerd spiegeljacht.
Fries Scheepvaart Museum

Foto: Obbema

vinciale Bibliotheek van Friesland, zo vriendelijk om mij gegevens te verstrekken over door hem gevonden archiefstukken betreffende een spiegeljacht voor jonker Janno van Sevenaer. Deze stukken bevinden zich in handschrift nr 529 van de Provinciale Bibliotheek. Met dank aan beide heren wil ik hierna de archiefstukken, vergezeld van enige aantekeningen, publiceren.

*Het jacht voor
Jr Sibrand van Ockinga*

De naam van Sibrand van Ockinga

is verbonden aan een fraaie kaart van Opsterland, die door hem omstreeks 1680 werd uitgegeven en die later door de kartografen Bernardus Schotanus à Sterringa en Francois Halma werd nagevolgd 6). De belangstelling van Ockinga voor Opsterland zal wel verband houden met de uitgebreide bezittingen die hij in de venen bij Bakkeveen had uit een erfenis van zijn oom Lodewijk. Sibrand van Ockinga werd als zoon van de raadsheer Hero van Ockinga en van Magdalena van Burmania op 5 april 1646 te Leeuwarden gedoopt. IN 1672 huwde hij Jeltje van Harinxma thoe Slooten, die vijf jaar later reeds overleed. Het huwelijk bleef kinderloos. Sibrand, die in de Grote Kerkstraat in Leeuwarden woonde, en ook een huis had te Surhuisterveen werd in 1666 kapitein van een compagnie te voet. In 1677 werd hij door de Staten van Friesland aangesteld tot ontvanger-generaal van de Floorenrenten en in 1682 volgde de aanstelling tot ontvanger-generaal van de Consumptiën. Hij overleed, 52 jaar oud, op 22 februari 1698, nadat hij ruim een maand eerder ziek van Leeuwarden naar Surhuisterveen was gereisd 7).

Het spiegeljacht, dat Sibrand van Ockinga in de jaren 1689-1690 liet bouwen, had mogelijk een paviljoen. De glasmaker leverde in elk geval zes glazen. De aannemer van de bouw was Johannes Rienx te Grouw. Deze schuitemaker, die op 9 mei 1675 met Antie Tjepkes van Irnsum trouwde, komt uit archivalia onder andere naar voren als bouwer van kofschepen 8). In 1691 liep van zijn helling het Irnsumer veerschip van stapel 9) en in 1704 leverde hij aan de grietman van Lemsterland, jonker Regnerus van Andringa, een groot spiegeljacht 10). Zijn bedrijf liet hij in 1687 uitbreiden, blijkens

betaling van pannen, ijzerwerk en arbeidsloon 'tot nieuwbou' van een deel van een 'schipstimmerhuis' 11). In 1710 beëindigt hij blijkbaar zijn bedrijf. Tiepke en Heere Johannes vragen dan bode en consent op de koop van 'seekere huisinge, schuithuis en het schuitemakersgereedschap, staande en gelegen in den dorpe Grouw' en voor f 300,— in koop bekomen van Johannes Rienx en Antie Tiepkes 12).

Het is wat eigenaardig, dat Johannes Rienx de bouw van het spiegeljacht aannam, en dat later bij de betaling ook sprake is van de scheepstimmerlieden Jetse Meynerts en Ale Mircks. Van beide is hun huwelijk te Grouw te vinden, respectievelijk op 28 dec. 1683 met Trijntje Pieters en op 1 april 1687 met Frouk Iedes. Verdere personalia zijn niet te achterhalen. De in de kwitanties genoemde leveranciers en ambachtlieden waren alle Grouwsters, ook de wieldraaier Lucas Jacobz Knoop, die bij zijn eerste huwelijk in 1673 met een Grouwster meisje nog soldaat was.

Uit de finale afrekening aangaande het beheer van de boedel van Sibrand van Ockinga uit 1728 blijkt, dat na de dood van de ontvanger-generaal nog enkele kleine reparaties aan het jacht zelf en aan het zeil betaald moesten worden. Bij de inventarisatie van de roerende goederen van Ockinga op 1 oktober 1700 werd onder andere genoteerd: 'Schipsgoed: Vier Matrassen/Vijff kussens/Een rode japonse deken/Vier tinnen schotels/Tien tafelborden/Een half minglen, mosterpot en soltvat/Een visketel en luchter/Een blicker gatiepan/Een tange/Een koperen stippantie en hangkandelaar/Een blicker kruidlood en schrieflaed/Een ijseren verneujs'.

Reeds spoedig na de dood van Ockinga in 1698 liet men voor 15 stuivers biljetten drukken om de verkoop van het jacht en het schiphuis aan te kondigen. Daniël Valkenier werd voor f. 46-18-0 eigenaar van het schiphuis. Het jacht werd voor f. 102-11-0 gekocht door monsieur Bonval. Waarschijnlijk was dat de Leeuwarder wijnhandelaar Johannes Boneval.

*Het jacht voor
jr Janno van Sevenaer*

Omstreeks 1661 werd Janno van Sevenaer te Oudeschoot geboren als zoon van Berend van Sevenaer, heer van Wolferen en van Margaretha Thibault. De vader was luitenant in het leger en afgevaardigde voor Friesland naar de Staten Generaal. De moeder was erfgename van bezittingen van de Friese geslachten Sickenga en Siercksma. Janno was kolonel in het leger en commandant van een regiment ruitery. Na zijn huwelijk in 1712 met Helena Lucia Meckema van Burmania woonde hij met haar op Hania-state te Weidum. Hij overleed in 1725 op het Burmaniahuis te Leeuwarden 13). In zijn in de Provinciale Bibliotheek van Friesland bewaard gebleven 'Reeckeninghboeck' hield hij van 1711 tot 1725 aantekening van personalia van leden van zijn regiment en van de opbrengst van met name in Baarderadeel gelegen boerderijen. Achter in het boek liggen behalve het bestek, nog een aantal stukken betreffende een spiegeljacht. Er is een aantal brieven van Sytse Jelles Kuyper van Sneek, die blijkbaar als zijn vertrouwensman optrad toen hij een jacht wilde laten bouwen. Deze Sytse Jelles was eerst kuiper en later houtkoper, koopman en blijkens de proclama-

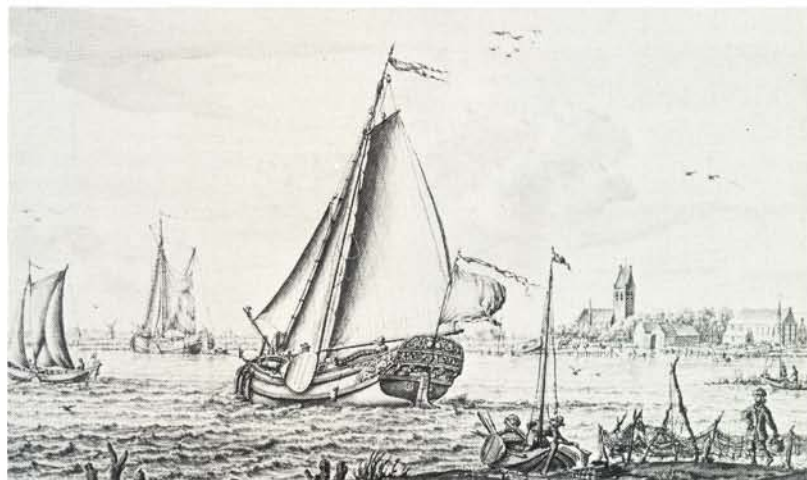
tieboeken uit het Rechterlijk Archief van Sneek ook opkoper en daarna verhuurder van kamerwinkjes in Sneek 14). Hij schrijft op 13 dec. 1713, dat hij in Irnsum is geweest om een jacht te bezichtigen, dat daar in aanbouw is voor de heer Boerum. Daar zal de toenmalige grietman Allart Francois van Burum van Doniawerstal wel mee bedoeld zijn. Sytse Jelles oordeelt het jacht 'niet al te wel'. Hij schrijft, dat hij ook geweest is bij een IJlster baas, 'dien ik weet dat seer wel en net timmert'. Het is Pytter Sybes, die wel een jacht wil bouwen om het daarna tegen taxatieprijs te verkopen. Hij wil de bouw ook wel aannemen voor een bedrag tussen de f250,— en f 300,—, vermeerderd met de kosten voor bijwerk. Het kan in april 1714 klaar en het hout mag vooraf gekeurd worden.

In een brief van 3 februari schrijft Sytse Jelles aan jonker Van Sevenaer, die dan in Hennaard verblijft houdt, dat het jacht te leveren is voor f380,—. De kosten voor het beeldhouwwerk zijn er dan bij inbegrepen, behalve van die voor snij-

werk aan de schoorsteenmantel in de roef. Onder de stuurplecht komt niet een tweepersoons kooi, maar in de vaste voorplecht wordt een kooi gemaakt voor de knecht. De deuren van de kamer worden gemaakt met spiegelwerk. Zorgt de besteder zelf voor het snijwerk, dan gaat er f 36,— van de kostprijs af. Sytse Jelles stelt voor een bestek en een contract op te stellen.

Op 18 oct. 1714 schrijft Sytse Jelles: 'Min Heer, Ue. hebt mij laest kenbaer gemaakt om de mast en zeil kleinder te maken, dat geensins kan geschien, of het is een bedurf en het is niet te groot, want ick wil aenneemen en vare daer soo lang mede als een veerschip en het sal wel heel snel zeilen en soud Ue. een jaght hebben en soo wel niet voort koomen als een ander dat soud Ue. niet passen. Soo Ue. het Ue. schip-

Pieter Idserdts Portier (1698-1781). Gewassen pen- en penseeltekening, volgens bijschrift van de kunstenaar voorstellend 'Een Vries Binne jagt en een Hoekje van IJlst'. Fries Museum Foto: O. Steinfort

per die met Ue. sal varen niet betrouwd, soo geeft het mij te kennen, soo sal ick dan alst Ue. soo goed dunckt wel eenige reijsen met varen om hem te leeren en soo ick niet thuis ben, soo sal ick Ue. om een zewijle (civiele = billijke) prijs hier wel een ander bestellen'. Het schip is overigens klaar en de bouwer wil graag betaald worden. Op 29 october wordt opnieuw over de betaling gecorrespondeerd en Sytse Jelles schrijft, dat hij niets voor zijn bemiddeling wil ontvangen, maar 'belieft Ue. mijn doghter een vereeringtie te geeven, dat sal aen Ue. believen staen.'

Hieronder worden de tekst en het bestek en de gemaakte kanttekeningen afgedrukt en ook een stuk, dat nog voor het opmaken van het bestek moet zijn geschreven, maar door een ander dan Sytse Jelles. Niet afgedrukt worden de teksten van enige brieven en kwitanties, waaruit blijkt dat jonker Van Sevenaer Pytter Sybes niet zo vlot betaalde, zodat deze in financiële moeilijkheden kwam. Over Pytter Sybes is nog te vertellen, dat hij op 25 april 1686 lidmaat werd van de Hervormde Kerk te IJlst. Mogelijk was hij de zoon van Sybe Pytters en Hylck Ymes, die in de archivalia van

IJlst een keer voorkomen, als ze 'ter saacke ontfangen schuttelgoed' een schuld van f 100,— hebben bij de bekende Pyter Grauda, 'mr galeybacker tot Harlingen' 15). In 1687 kopen ze aan de westkant van IJlst een huis 16). In 1699 wordt daarnaast door Pytter Sybes, 'mr praamkemaker' een huis gekocht, dat is 'streckende voor van de Ee tot achter aende Dijgracht' 17). In 1749 wordt Pytter Sybes genoemd in het Quotisatiekohier. Achter zijn naam staat: 'mr scheepstimmerman en redelijk van bestaan' 18).

S. ten Hoeve

NOTEN:

1. G.C.E. Crone — Onze schepen in de Gouden Eeuw, blz. 128. Amsterdam 1939.
2. E.W. Petrejus — Oude zeilschepen en hun modellen, blz. 154. Bussum 1971.
3. S.J. van der Molen — Oranje hardzeilen voor twee eeuwen bij de herberg Oude Schouw. In: Leeuwarder Courant, 3 september 1977.
- S.J. van der Molen — Het Oranjezeilen bij Oude Schouw in 1777 en de 'Greate Bever'. In: Spiegel der Zeilvaart, 2e jrg nr 3, 1978.
4. Abraham Ferwerda — Verheugd Leeuwarden, zijnde een verhaal van de blijde inkomst van den alderdoorlugtigsten vorst en heere Willem de Vijfde... etc. Leeuwarden 1777.
- Het Friesck Oranje Zijllers Lied oppe Aodde Schouw De 4de fin septimber 1777 Dokkum 1777.
- Leeuwarder Courant en van 27 augustus en 6 september 1777
5. Friese 'Vaderlandsche Gezichten', ingeleid door ds J.J. Kalma, blz. 51. Fotomechanische herdruk. Leeuwarden 1968.
6. J.J. Kalma — Opsterlandse kaart van 1680. In: Leeuwarder Courant, 14 december 1950.
7. Jr mr M. de Haan Hettema en mr A. van Halmael — Stamboek van den Frieschen Adel, dl I blz 281 en dl II blz. 189. Leeuwarden 1846.
8. Rechterlijk archief Idaarderadeel, R 5 en R 6. Rijksarchief Friesland.
9. Ibidem R 5, fol. 291.
10. Ibidem R 6, fol. 110.
11. Ibidem R 5, fol. 267.
12. Ibidem N 3, 14 juli 1710.
13. Stamboek dl I blz. 60 en dl II blz. 43 en Mr W.J. baron d'Ablaing van Giessenburg - De Ridderchap van het Kwartier van Nijmegen, fol. 352. 's-Gravenhage 1899.
14. Rechterlijk archief Sneek X8, X9, DD 12 en DD 13. Rijksarchief Friesland.
15. Rechterlijk archief IJlst, R 2, 22 dec. 1698. Rijksarchief Friesland.
16. Ibidem K 1, 28 febr. 1687.
17. Ibidem K 1, 20 febr. 1699.
18. Archief van de Rekenkamer van Friesland IX 8e. Rijksarchief Friesland.

Het jacht Ockinga

BESTECK

Besteck ofte respective conditiën waar op Johannes Rienx, schuijtmaker tot Grouw heeft aangenoomen te maaken voor de Wel Ed. Heer Sibrandt van Ockinga Ontvanger Generaal deser Provincie seker kroem steven spiegeljacht, in voegen als volgt.

Eerstens sal 't Jacht langh sijn over de steevens twee en dartigh voeten en buijttē over 't Berkhout" wijdt acht voet ruijm, ende binnen werk seven voeten en een duijm.

Dat vande voorsteven tot aande mastbanck^k langh sal sijn neegen voet.

Van 't voer deck tot aant middelschut vier voet, 't schut tot een duijm dick.

Van 't middelschut tot aande deuren seven voet, drie duijm, en 't achter schut met de deuren een duijm dick.

Van 't verdeck^k tot de achtersteven tien voet en tien duijm, ofte andersints naar vereisch van 't werk als best sal gevonden worden, te weten, boven staande deilinge^k.

De Boom^k van 't schip sal dick sijn 2½ duijm van goed geef hout, wel kantigh saamengevoeght ende de eerste gangh aandeselve 1 1/5, mitsgaaders de tweede gangh 1¼ duijm, insgelijks goed houdt sonder spijn^k, Rinse blaaderen^k.

De vordere gangen soo onder als boven 't berk hout van een duijms goede rinse bladeren.

Het Berkhout sal dick sijn 3¼ duijm, en breedt vier duijm van geef hout.

De langhte van t' verdeck is boven uijtgedrukt en sal ge- maakt worden van een duijms goede rinse blaaden, exempt^k in 't midden ¾ duijm, met sijn behooren^k, overlangen^k, stue- ners^k ende knieën^k naa vereisch van 't werk.

De overlangen soo voor als achter in 't geheele Schip sullen dick sijn 4 duijm en ¼ en sullen niet wijdder van elcanderen geleidt worden als een voet en een twee en deel.

De aannemer sal moeten maaken een vaste plecht van goe- de drooge greene planken van 1¼ ofte 1½ duijm dick, en wel met presenningh^m beleidt.

Elke overlangh hier boven gespecificeert sullen versien wor- den met twee goede korvenⁿ van deselve dichte als de klam- pen.

Noch sal midden in 't schip gemaakt worden een kolswijn^o van twee duijm dick van goed eekenhout, van 't eene eijnde van het schip tot het ander raakende voorts de buijk dennin- ge en waater borden van goede rinse blaaden een duijm en- de de bollestaal^o van goed greenen hout van anderhalf duijm.

De mastbank en de kooker sal gemaakt worden van goed taij houdt naa vereisch van 't werk.

Mede sal gemaakt worden gesloten bancken soo binnen verdeck als buijttē ter sijdden, achter en voor gelijk des be- hoort en de spiegel van Eeken hout.

Twee vaste pompen aan elke sijdde van het schip een, (als?) deselve best geoordeelt worden mitsgaaders een schorsteentie van gelijcken.

Het schip sal mede voorsien worden met twee goede sweer- den en een roer, soo des behoort en 't werk vereischt.

Voorts met soodaanige knien, stueners als andersints, als hier juist niet in specie is uijtgedrukt (gelijk?) tot sulcken jacht vereischt wort, alles van goed en kantigh hout sonder spyn en eenigh quaad.

Dit alsoo aangenoomen en geaccordeert voor de zumma van twee hondert ses en dartigh car. gls 5 st. des dat de heer besteeder tot sijn laste sal houden 't ijsenwerk en beeldsnijd- den sonder wijdders. Doch sal de Ed. heer Besteeder sijn wil- le keur hebben en houden bij aldien het genoemde jacht niet naa behooren wort gemaakt soo van fatsoen als andersints, van 't genoemde accoord aan of vrij te weesen, alles onder verbant en submissie in forma. Actum onder twee eens luid- dende den 3e 7-ber 1689.

Johannes selfs dit is Riencks gest
 merck

KWITANTIES

Bekennen wij ondergeschreven Johannes Rinckx en Jetse Meuinerts en Alle Mirckx, Mr schuitemackers tot Grou, dat de heer ontvanger Ockinga ons heeft voldaan en betaelt de somma van twee hondert en ses en dartigh Car. gulden vijf stuivers ter sacke en herkomende van 't macken ende leveren van een nieu spiegeljacht volgens besteck de dato den 3en september 1689 van de welgedachte heer Ockinga aengenomen en te macken waer wij desen passeren voor qitansie in kennisse onse handen desen 4en Marti 1690.

Johannes selfs Dit is Rinckx gesette
 merck

Jetse Meynerts

Ale Mircks

II	Voor de heer ontfangen Ockinga ghemackt ende ghelevert an het jacht seven twijntich tralijen het stuccke een stuijver acht pennigen	2 - 0 - 8
	ses knoppijs, het stuccke een stuijver	0 - 6 - 0
	twe bossen dre stuijvers	0 - 3 - 0
	twe halve holties dre stuijvers	0 - 3 - 0
	een blockie vijf stuijvers	0 - 5 - 0
	een knoppe op de vorpenne	0 - 3 - 0

	Luijckas Jacobs Knoop	3 - 0 - 8

Dese boven stande 3 gulden is mij van mijn heer Ockijnga vol daen en betaelt orkonde mijn hant den 28 feberwarijns anno 1690
Luijckas Jacobs Knoop.

III	Specykatie voor mijn heer Ockenga, ontfangen generael van dat geen ick Mirck Sybrens, kuiper tot Grouw gemackt en geleevert heb aen dat nieu Jacht hier tot Grouw gemackt.	
	1 de mast vermackt en op het Jacht gebracht daer aen verdient	1 - 0 - 0
	2 de geck en uitsteeker vermackt daer aen verdient	0 - 10 - 0
	3 van loodt gieten op de mast	1 - 5 - 0
	4 2 boomen, 1 kleedt met en hackstock 't samen	1 - 16 - 0
	5 en stockduil mit en veegstock	0 - 12 - 0

		5 - 3 - 0

bekenne ick ondergeschreeven dat dees booven staende 5 - 3 - 0 van de heer ontfangen Ockinga is voldaan en betaelt aen mij den 3 maert 1689
Mirck Sijbrens

IV	En spicatie voor Mintie Harmens ende tot laste van min heer ontfangen Ocma van geleevert ieser werck tot Jaecht daer Jetse Meinerts en Aele Mircks maeckt hebbe den 3 october 1689 10 pont spickers het pont 4 stuyvers dat belopt	2 - 0 - 0
	den 8 october 10 pont spickers voor	2 - 0 - 0
	den 12 october 10 pont spickers voor	2 - 0 - 0
	den 16 october 10 pont spickers voor	2 - 0 - 0
	den 21 october 10 pont spickers voor	2 - 0 - 0
	den 27 october 10 pont spickers voor	2 - 0 - 0
	den 30 october 10 pont spickers voor	2 - 0 - 0
	den 4 november 10 pont spickers voor	2 - 0 - 0
	den 8 november 54 bouten in berckhout die wegen 20 pont voor	4 - 0 - 0
	noch geleevert ieser werck en nelen in swerden leveren helmaenen", die wegen 20 pont voor	4 - 0 - 0
	den 16 november 10 pont spickers voor	2 - 0 - 0

den 1 desember 10 pont ieser werck voor	2 - 0 - 0
den 12 desember 30 pont ieser werck aent. voor voor	6 - 0 - 0
den 1 janneuaeris 1690 geleevert het bockers ieser werck voorts meer verscheider ieser werck dat weeght t saemen 50 pont voor	10 - 0 - 0
den 1 februaris geleevert en luiwaegen die boegel () over luick met spickers dat weeght tie saemen 20 pont voor	4 - 0 - 0
den 13 feberwaris het stevens beslaeg met bouten dat wegt 15 pont voor	3 - 0 - 0
den 20 feberwaris het ieser werck in knecht met het ieserwerck tot giek tie saemen 10 pont voor	2 - 0 - 0
geleevert wat spickers met krammen met bouten dat wegt tie saemen 8 pont voor	1 - 12 - 0

Dese boven staende specatie is mij Mentie Harmens van Min Heer Min Heer ontfangen Ockinga met de somma van vijfzig carelsgulden foldaen en betaelt in kennis min kant den 14 en Marti 1690.

Mentie	dit is	Harmens
selfs		gesette
	Merck	

V	Spesicatie tot laest eedele wel geboorren Heer mijn Heer Ockinga van wegen het veerven aen het Jacht. Den 26 februaris 1690 van weggen aen het Jacht verve geleevert drije half kanne ende drije half mengels" dat beloopt	7 - 10 - 0
	noch het arbijsloon van het Jacht te verven daer aen voordient	3 - 12 - 0
	Noch heb ick aen het Jacht een hondert drije 50 pondt loodt geleevert	11 - 13 - 8
	noch heb ich ses nieuwe glaesen int Jacht daer aen voordient	5 - 8 - 0

	de soma	28 - 3 - 8

Dese boven staende soma is mij met ses en twentigh carloos gulden ende tallef st. tot danck betaeldt van mijn heer mijn heer ontfangen Ockinga dese voor qitansie orkonde mijn handt Den 14 Martij 1690.
Foock Hans

IV	Den 10den desember 1689 geleevert aen ontfangen Ockenga spegeljacht drie lange balck	
----	--	--

deelen	1 - 19 - 0
twe fueren deelen	0 - 11 - 0
een grenen deelij	0 - 12 - 0
noch aen duickers ^d	0 - 11 - 0
ses bladen ecken wagen schot ^e het stuck 6 stuivers	1 - 16 - 0
twe bladden wagen schot het stuck 8 stuivers	0 - 16 - 0
een blat wagen schot	0 - 12 - 0
noch aen wagen schot	0 - 5 - 0
noch aen slotten en banties te samen	4 - 18 - 0
aen arbeidsloon	10 - 0 - 0

	24 - 0 - 0

Dese boven staende somma is mij met drie en twentigh Carels gulden foldaen en betaelt van Mijn heer Mijn heer ont-fanger Ockinga dese voor qitansie orkonde min hant. Den 14en marti 1690 Pijtter Pijtters de Jonge.

VII	1690 den 19 februarius heb ick Jetse Beerns tou geleevert aan mijn heer Ockingaes Jacht voor	0 - 9 - 0
	den 24 februarius heb ick Jetse Beerns tou geleverd aen mijn heer Ockingaes Jacht voor	0 - 6 - 0

	soma	0 - 15 - 0

dese vijftien stuivers sijn mij van de heer Ockinga betaelt den 5e Martius 1690 Jetse Beerns.

VIII	Voor eerst het uitstecken ^f gaet een daelder, die mast ende geck ende uit stecken vijftien stuivers, van die ballast sestien stuivers die wight twee stuivers, die pomp en tou werck vier stuivers van haerdisers en stienties ^g en het hoofael ^h drie stuivers die somma	3 - 10 - 0.
------	--	-------------

dese drie Car. guldens thien stuivers is mij onderschreven van schipvracht van boven staende goederen tot het jacht van de heer ontvanger Ockinga betaelt den 15 martij 1690. Watse Wabes.

- a berkhoudt = berghout: zware, boven de overige uitstekingende planken welke een schip in de lengte als een hoepel omgeven, tot versterking van het geheel en versiering van het uitwendige.
- b mastbanck: inrichting onder aan de mast voor het beleggen van touwwerk.

- c verdeck = achterplecht.
- d deilinge = verdeling.
- e boom = bodem: het vlak.
- f spijn = spint: het lichte en zachte hout, dat in de stam van een boom tussen het kernhout en de bast ligt.
- g Rinse blaaderen = Rijnse bladeren: planken met een lengte van 12 à 13 Rijnlandse voeten.
- h exempt = behalve.
- i behooren = toebehoren.
- j overlengen = oplangers: staande spanten.
- k stueners = steunen.
- l knieën: geknikte stukken hout, gebruikt als verbindingstuk.
- m preseningh: reep geteerd zeildoek in een naad.
- n korven: steunstukken.
- o kolswijn = kolsum: tegenkiel die binnen een schip over de buikstukken met de buitenkiel verbonden wordt.
- p bollestâl: stuurkuip.
- q helmaenen: halvemaan-vormige stukken ijzerwerk.
- r kan en mengel: oude vochtmaten, nagenoeg gelijk aan een liter.
- s duickers: houten pennen.
- t wagenschot: rechtdradige, gladde dunne eiken planken, gezaagd uit over de volle lengte gekloven stukken, die slechts aan een zijde wankant en spint hebben.
- u uitstecken = uitschieten.
- v geck = giek.
- w stienties = steentjes: wandtegels.
- x hoofael = haal: ijzer of ketting, waaraan men een ketel boven het vuur hangt.

Het jacht Sevenaer

'Besteck van een Spiegel Jaght lang over steven 31 voet. N.B. dat gelinieert is heeft Sijtse Kuijper daer bij gevoeght.

1. Het Jaght sal langh sijn over steven 31 voet buijten de Spiegel, wijt 9 v. binnen werk
2. De kijl sal dik sijn 3 duym
3. De boom 2 d.
4. De Kinganghⁱ dik 2 d. min een quartier
5. Boven de Kingangh noch drie gangh onder het berkhout, ijder gangh 1½ duim, duimen hout 1½, 1 d ¼
6. Het hol^j onder het berkhout 2½ voet
7. Het Berkhout dick 4 d. behouwen hout, 5½ breed
8. Boven berkhout vijf quartier eeken wagenschot tot bequame hooghte 1 v. 3 d. boven het berkhout
9. Het verdek te maken met eeken balkies op bequame standers ofte manties met swaalestarten^k ingelaaden en het selve dek boven te bekleeden met 5 duims eeken wagenschots planken, alle tot hooghte en langhte tot believen van de besteeder

10. Het huisie' aghter als meede de deuren en vordre bekleetsel van het dek, soo voor als achter van goet eeken wagenschot, half duim $\frac{3}{4}$
11. Een mastbank dick 4 d. een balk boven de mast bank aen het dek 3 duimen en 6 duim breed, de mastkoker tot bequame hoogte en dikte en wel versien met goede wangen naer vereijs van 't werk ten minsten 4 d. dik
12. Twee goede sweerden met een roer naar vereijs van 't werk
13. De aanneemer sal moeten leveren goet bequaam eeken hout de dikte hebbende naer vereijs van de grote van 't Jaght, tot de spiegel en beeltbalke, kransen om de vensters, manties en dolvinen en alles wat tot het snidwerk behoort.
14. Dit boven en omstaande soo genoempt als ongenoempd sal worden gemaect van goet eeken hout sonder spijn
15. De aenneemer sal moeten maeken een losse pleghet en bollestal met sijn onderleggers als meede de kisten binnen en buijten op de bollestal met haare deksels van goed greinen hout.
17. De aanneemer sal moeten maeken op de boom klampen so meenigh als het werk vereijst, ijder klamp dik $\frac{3}{4}$ d. in het midden een goede en bequame kolswijn eekenhout dik 2 d. de buijkdennigh aenvolle moet goet greenen holt en neffens de kolswijn egaal floeren.
18. En sal de besteedder meede tot sijn last hebben de kosten en arbeijtsloonen van het sniwerk als meede het betimmeren van 't Jaght van binnen.
19. Van binnen goet bequaam ijnhout van 3 d. breed de dikte navenant dogh onder de mast bank 4 goede kromwassen korren 5 d. breed de dikte daer nae.
20. Van binnen soo ver de kamers sijn te weijgeren met goet drie quartiers wagenschot.
21. Onder de stuijpleghet een soldertie van graine ofte eeken hout nae believen van de besteedder te maken.
22. Dogh de deuren, spinties' en traliwerk tot last van de besteedder.

Dit Jaght moet kosten ongeveer	250	het snijwerk	38
ijserwerk bij de roes' ofte		het binnenwerk	10
3 1/8 st 't pond	34		
de greene mast 14 à 15 gul.	15		
voor touwerk 3 à 4 gul.	4		
	303		
	38		
	341		
	10		
	351		

Van het seijl met de fok 74, 75 à 76 gul.

N. 18 en 22 tot laste van de besteedder dat noch gespecifeert moet worden als meede het verwen

ijder elle is 2 v. 3 $\frac{1}{2}$ d.

J.D. Jaght langh 11 $\frac{1}{2}$ elle is 25 v. 2 $\frac{1}{2}$ d. wagenmakers maet. Het dak boven langh van beijde kamers 5 $\frac{1}{2}$ elle

Hoogh 2 elle

De kamer langh 2 elle 3 $\frac{1}{3}$

De bank hoogh $\frac{1}{2}$ elle min $\frac{1}{8}$

Het Jaght wil de schuijtmaker maken 370

Hier is het snitwerk 38

Het betimmeren van binnen 10

48

Het ijserwerk 34

82

Het hol 250

332

Nieuwe onkosten van 't dek te maken

Eerst de baes die het van binnen beschoten heef in sijn

rekinge 17 - 16

De coeperslager moet hebben 4 - 7 - 12

De glasemaker 1 - 13

Voor de verwer 9 - 1 - 8

De smit 7 - 15 -

Meester baas voor arbeijtsloon in gl.

en aen houtwerk samen 27 - 11

De beeldsnijder 4 - 10 -

73 - 14 - 4

120

193

In margine:

'Dit Jaght is besteedt het geheele schip met verwen en teeren voor 380 gl.

Heeft ontf. 100

Noch 75

175

Voor Sijtse en Louw gesonden 100

Item noch soo hier dan volgens brieff aen Sijtse 25 - 13

26 feb. 1715 gesonden 79

In vereeringe een halve gouden ducaton aen Sijtses doghter.

Aen Gabriël verwer betaelt 12 gul. van het Jaght te ferven

1717

Van de tafel in 't jaght maken 12 guls (.) 2 vensters veranderd 17 en 18 gul. aen Peijter Frans betaelt 1715.'

- a kimgang: deel van de sloopshuid over de zware eiken gang die in het ruim van het schip op de kromming bevestigd wordt.
- b hol: het ruim.
- c swaalestarten = zwaluwstaarten: wijze van verbinding.
- d huisie: paviljoen.
- e spinties: kastjes.
- f bij de roes: naar schatting.

Voor bedingh maeckt geen naer klaegen

Opstel hoe dat naer mijn gevoele het jaght moet bestelt worden.

1. Voor eerst moet het niet over steeve maer binne steeve bestelt worden (te weete van de eene steeve aen de ander de binne kant) want anders souwde de schuijtmaecker daer extra ordinarisse breede staevens aen maecken en bij gevolg de romp benaedeelt worden.
2. De pleght moet 10 voet langh sijn.
3. Aghter de mast het deck 13 voet langh.
4. Van het deck tot de spiegel 8 voet lanck, facit 31 voet binne steeven.
5. De breete moet sijn over sijn berghhouw 9 en 2/1 voet anders sal het binne werck te nauw worde.
6. De holte tussen de boeghdenning^h en het deck moet 5 voet sijn, dogh geeve het om beeter.
7. Moet men een kolswijn bedinge van derdehalf duim dick en breed naervenant^g.
8. De steeven moet uijt heel houwt sijn.
9. Het berghhouwt moet vier de half duim dick sijn met een sponningh.
10. De koocker van de mast moet anderhalf voet booven het deck sijn.
11. Men moet leggers bedingen van vierdehalf of vier duim dick wel geef en kantigh.
12. De inhouwte en oplange geef swaer en kantigh, alles wel dicht beij malkander geset.
13. Het vlack onder moet derdehalf duims houwt sijn uijt een stuck van aghter tot voor opgebrant.
14. Het omschot moet naervenant sijn.
15. Het moet geen naet (is beter) werck^f maer kerveel^d werck sijn.
16. De bouwte die in het berghhouwt koomen moeten door en door koomen en van binne gekloncke worden.
17. Het deck aghter de mast moet in twee verdeelt worden, het eene van de mast af van 6 voet, het andere van 7 voet facit^e dartien voet.
18. De bancken moet uijt en ingeschooven kennen worden om slaepplaetse te kennen maecken.

En als het daer aen toe is soo ick moghte cappaebel gevonden worden om mijn oordeel daer in te geeven presenteere mijn dienst.

Men moet geen vaste, maer losse kiste, boeghdenninck, bol-

lestal laete maecken die men swinters kan uijtneemen tot konservatie van het jaght en om deste beeter het selleve te kennen schoon maecken. *Experientia docet*^f.

De Schuijtmaecker moet geen pleght noch deck daer op maecken noch weringhge, of het moet eerst wel gevisiteert worden en geconditioneert dat wat leggers, oplange of inhouwte of bande de opsichter niet aenstaen daer weer uijt sullen genoomen worden en andere weer in de plaets geset worden.

De bollestal en boeghdenningh alles van waegen schot en de weijgeringh maer het moet niet verder als tot de kisten toe geweijsert^g worden wan(t) het sijn maer rot nesten.

De heertsteede en kassies sal men het beste ordonneeren^h als het onder sijn deck is.

De Schuijtmaecker moet al het houwt dat tot het binnenwerck hoort het sijn bujten of binnendecks in deselfde prijs leevere 't sijn grijne, veuren of wagenschot wat erf'.

- a boeghdenning = buikdenning: planken beschoot, waarmede de bodem van een schip soms wordt bekleed.
- b naervenant = navenant = à l'avenant: naar gelang.
- c naetwerck: overnaadse bouw.
- d kerveelwerck = kerveelbouw: bouwwijze, waarbij de planken tegen elkaar aansluiten.
- e facit: maakt.
- f *Experientia docet*: de ervaring maakt wijs.
- g weijgeren = wegeren: aan de binnenzijde beplanken.
- h ordonneeren = ontwerpen.